

**Ontwikkelingen in
het beleid**

BEON Beleidspresentatie

**9 december 1994
Den Haag**

Beleidsgericht
ecologisch onderzoek
van de
Noordzee/Waddenzee

BEON

Ontwikkelingen in het beleid

BEON Beleidspresentatie

9 december 1994
Den Haag

628

Presentaties en discussie

BEON Programma

Stuurgroep BEON:
DEF., EZ, LNV, OC&W, VROM, V&W

Directeuren Overleg Ecologie Noordzee/Waddenzee:
IBN-DLO, TNO-MEP, NIOO-CEMO, NIOZ, RIVM, RIVO-DLO, RWS-RIKZ, RWS-DNZ,
Universiteiten, WL

Programma Coördinatie:
Programma Bureau BEON

BEON RAPPORT NR. 95-5

ISSN 0924-6576

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	1
2.	Opening	2
3.	Voordrachten	
	Ir. J. Coppoolse	
	Beleidsontwikkelingen betreffende eutrofiëring	3
	Vragen naar aanleiding van voordracht ir. J. Coppoolse	9
	Drs. C. Meyer	
	Beleidsontwikkelingen betreffende microveront- reinigingen	10
	Vragen naar aanleiding van voordracht drs. C. Meyer	11
	Dr. ir. C.J.A. Barel	
	Beleidsontwikkelingen betreffende Visserij activiteiten en de effecten op het mariene ecosysteem	13
	Vragen naar aanleiding van voordracht ir. C.J.A. Barel	20
	Mw. ir. H.P. de Nooy-van Tol	
	Beleidsontwikkelingen betreffende Habitats en hun verstoringen	21
	Vragen naar aanleiding van voordracht mw. ir. H.P. de Nooy-van Tol	25
4.	Discussie	26

BIJLAGEN

Bijlage 1	Sheets voordracht ir. J. Coppoolse
Bijlage 2	Sheets voordracht drs. C. Meyer
Bijlage 3	Sheets voordracht dr. ir. C.J.A. Barel
Bijlage 4	Sheets voordracht mw. ir. H.P. de Nooy-van Tol
Bijlage 5	Programma Workshop
Bijlage 6	Deelnemerslijst

1. Inleiding

Het Tweede Meerjarenprogramma (2de MJP) BEON 1993-1997 is geënt op de algemene doelstelling voor het Noordzeebeleid, n.l. het komen tot een duurzaam gebruik van de Noordzee, inclusief de kustwateren, met afweging van de verschillende belangen.

Eén van de doelstellingen van het BEON-Programma is het verbeteren van de kennisuitwisseling tussen de onderzoekswereld en de beleidsvormende kaders. Om dit te bereiken worden onder andere de BEON Beleidspresentaties georganiseerd.

Bij deze Beleidspresentatie van het 2de MJP is gekozen voor het thema: "Ontwikkelingen in het beleid". Dit thema sluit aan bij de vier programma-speerpunten Eutrofiëring, Microverontreinigingen, Effecten Visserij en Verstoring Habitats. Vier sprekers, die zich bezighouden met het beleid, zijn uitgenodigd de visie van het beleid op één van de vier speerpunten te geven.

In dit rapport zijn de voordrachten weergegeven in hoofdstuk 3. De bij de voordrachten gebruikte illustraties zijn opgenomen in de bijlagen 1 t/m 4.

Gastvoorzitter van deze beleidspresentatie was ir. P.H.A. Hoogweg, Hoofdingenieur-Directeur van RWS-RIKZ, en tevens voorzitter van het Directeuren Overleg van BEON.

2. Opening

Visser opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom. Tijdens deze halfjaarlijkse bijeenkomst komen dit keer niet de onderzoekers aan het woord maar is het beleid aan de beurt om duidelijk te maken welke ontwikkelingen te verwachten zijn. Hierna geeft hij het woord aan de gastvoorzitter ir. P.H.A. Hoogweg (HID RWS-RIKZ).

Hoogweg zegt dat het naar zijn weten de eerste keer is dat het beleid een beleidspresentatie gaat verzorgen. Dit is de kans voor beleidsmedewerkers om de onderzoekers te enthousiasmeren om aan de echte beleidsproblemen te werken.

Bij beleidsgericht onderzoek is daar enerzijds een uitdaging voor de onderzoekers om hun onderzoek zodanig te presenteren dat beleidsmakers er wat mee kunnen en anderzijds een uitdaging voor de beleidsmakers hun problemen zodanig te etaleren dat onderzoekers daar wat mee kunnen.

Zijn stelling is dat beleidsmakers zich niet met onderzoek moeten bezig houden, maar dat zij de goede vraag moeten stellen. In samenspraak met de onderzoekers zal de vraag -afgestemd op de onderzoeksmogelijkheden- moeten leiden tot een gezamenlijk gedragen onderzoeksprogramma.

De beleidsmakers worden vandaag uitgedaagd hun vragen op tafel te leggen.

BEON werkt op basis van Meerjaren Programma's. Momenteel loopt het Tweede BEON Meerjaren Programma (1993-1997). Hieraan zijn 4 thema's (speerpunten) gekoppeld. Vandaag zijn 4 sprekers uitgenodigd, die ieder ingaan op één van de 4 thema's. Zij hebben hun presentatie niet uitsluitend op hun eigen departement afgestemd, maar op het totale beleidsveld.

3. Voordrachten

Beleidsontwikkelingen betreffende eutrofiëring

Ir. J. Coppoolse

(voor de bij de voordracht gebruikte sheets: zie bijlage 1)

Alvorens in te gaan op de beleidsontwikkelingen betreffende eutrofiëring én de relaties met en gevolgen voor het beleidsgerichte Noordzee-onderzoek, wil ik eerst, wellicht ten overvloede, kort het huidige beleid beschrijven.

Het huidige beleid ten aanzien van eutrofiëring in de Noordzee is eind jaren tachtig vorm gegeven (sheet 1).

Internationaal overleg, met de Tweede Noordzee ministerconferentie (NZMC2) in 1987 te London en de NZMC3 in 1990 te Den Haag, is daarbij richtinggevend geweest.

Algemeen uitgangspunt is, zeker voor de Noordzee, het voorzorgsbeginsel, in de derde Nota Waterhuishouding (NW3) als emissie-aanpak (voorkomen van emissies) en in het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP) als preventie geoperationaliseerd.

Voor het voorkomen van emissies van nutriënten of het terugdringen van de antropogene belasting zijn doelstellingen vastgesteld.

Op de Tweede Noordzee ministerconferentie is de internationale afspraak van circa 50% emissiereductie als eerste stap overeengekomen.

In NW3 en NMP is een einddoel van circa 75% emissiereductie vastgesteld. Waarbij in NW3 het internationale doel van halvering van de emissies (NAP) als tussendoel voor 1995 is overgenomen.

De emissiereductie voor stikstof van 70% (om precies te zijn) is gebaseerd op een halvering van het algenoverschot (de surplus-concentratie aan algen bovenop de natuurlijke gehalten).

Zoals gezegd is dit eutrofiëringsbeleid eind jaren tachtig vorm gegeven en vastgelegd in de grote Nota's in 1989 en 1990.

Daarna heeft het beleid niet stil gezeten (sheet 2).

Afgelopen jaar zijn er (tussentijds) twee nota's verschenen, de ENW (Evaluatienota Water) en NMP2 (Nationaal Milieubeleidsplan 2), waarin aanvullend beleid voor knelpunten, beleidstekorten zo u wilt, is geformuleerd. Voor de ENW waren dit m.n. waterbodembesmetting en in het NMP2 lag het accent sterk op de versterking van de uitvoering. Aan eutrofiëring is relatief weinig aandacht besteed.

Wel is natuurlijk een jaar eerder de Notitie derde fase mest- en ammoniakbeleid (NDF) verschenen. Deze notitie is voor het eutrofiëringsbeleid vanzelfsprekend van groot belang. In 1993 is verder invulling gegeven aan het mestbeleid tot 2000 en de aansturing daarvan.

In 1997 of uiterlijk in 1998 zullen nieuwe nota's het levenslicht zien: NW4 (Vierde Nota Waterhuishouding) en NMP3 (Nationaal Milieubeleidsplan 3). Dat lijkt nog ver weg, maar de voorbereidingen voor NW4 zijn al gestart. Net name in 1995 en 1996 zullen de inhoudelijke lijnen voor NW4 moeten worden uitgezet.

Bij de voorbereiding hoort ook zeker een evaluatie van het eutrofiëringsbeleid. Wanneer er serieuze knelpunten naar voren komen (en ik kan me niet voorstellen dat dit niet zo zal zijn) zal het eutrofiëringsbeleid in NW4 hierop moeten inspelen.

Zonder nu vooruit te willen lopen op NW4 zal mijns inziens geen spectaculaire beleidswijziging worden aangekondigd, eerder een verfijning van het beleid.

Na dit rijtje grote Nota's mag niet onvermeld blijven dat recent de jaarlijkse Voortgangsrapportage integraal waterbeheer en Noordzee-aangelegenheden (VGR) naar de Tweede Kamer is gestuurd, met hierin speciale aandacht voor het thema eutrofiëring (in zowel zoete als zoute wateren) (sheet 3).

Behalve een terugblik op de voortgang van het eutrofiëringsbeleid in de afgelopen jaren wordt ook een doorkijkje gegeven naar 2000. Met andere woorden wat is de doorwerking van het huidige beleid.

Voor de Noordzee is het weliswaar nog geen zonnig verhaal, maar wel is er enig optimisme voor de toekomst.

De fosfaatgehalten in de kustwateren gaan gestaag omlaag. Na eerst een afname van de fosfaatvracht in de rivieren zijn nu ook de resultaten van het (nationale en internationale) beleid in de Noordzee waar te nemen.

Wanneer het huidige beleid de komende jaren stringent wordt voortgezet, kunnen we zeker emissiereducties van 60% voor fosfaat en 50% voor stikstof verwachten. Deze emissiereductie zal een vergelijkbare vermindering van de rivieraanvoer met zich mee brengen.

Bij een dergelijke reductie van de rivieraanvoer kunnen we enigszins optimistisch zijn, want hierbij komt de Noordzee uit de "gevarenzone" en komt herstel van de Noordzee binnen bereik.

Na de reeds gememoreerde Tweede en Derde Noordzee Ministerconferentie in resp. 1987 en 1990, waar een halvering van de antropogene belasting is afgesproken is het ook aan het internationale front niet stil geweest (sheet 4).

Precies een jaar geleden zijn de verantwoordelijke ministers (V&W én LNV) tussentijds bijeen gekomen. Juist om de voortgang van de eutrofiëringsbestrijding te bespreken.

M.n. Nederland heeft zich daar sterk gemaakt voor evenwichtsbemesting als *Best environmental practice* te bereiken in 2000, doch uiterlijk in 2002.

Evenwichtsbemesting is weliswaar nog geen Noordzee breed gedragen concept, vooral VK en Fr hebben hun bedenkingen, maar het begin is er.

Volgend jaar juni zal de Vierde Noordzee Ministerconferentie worden gehouden. Op de agenda staat het terugdringen van de belasting van nutriënten.

Hoe ver staat het met de afspraak om de antropogene belasting terug te dringen? De balans van 10 jaar Noordzee actieprogramma zal worden opgemaakt.

Globaal is het beeld dat, net als in Nederland, de meeste landen wel een 50% emissiereductie hebben gerealiseerd voor fosfaat, maar dat stikstof hierbij achterblijft.

Nederland doet het relatief, met een emissiereductie van 25% voor stikstof, nog niet zo slecht.

Op de vierde Noordzee Ministerconferentie zal ook nagedacht moeten worden over hoe we na 1995 verder moeten: vasthouden aan de halvering van de antropogene belasting óf verder gaan.

Voor dat laatste lijkt internationaal vooralsnog weinig draagvlak. Eerst de huidige doelstellingen maar eens halen lijkt het motto.

Verder zullen nog een aantal andere eutrofiërings-aspecten aan de orde komen, kwetsbare gebieden in de Noordzee en mogelijk ook plaagalgen.

Tot zo ver het eutrofiëringsbeleid voor de Noordzee.

Ik wil kort ingaan op de rol van het (beleidsgerichte) onderzoek in "het beleid" (sheet 5).

Beleid maak je samen. Daarvoor is een dialoog tussen onderzoekers en beleidmakers noodzakelijk (naast dialoog met doelgroepen). Een discussie met argumenten vóór en tegen, maar zeker geen kretologie in de media.

Beleidmakers hebben (helaas) niet de wijsheid in pacht, dus vragen ze voortdurend aan onderzoekers welke kant we op moeten, tot hoe ver we moeten gaan en óf we op de goede weg zijn.

Onderzoekers zeggen zelden dat ze het precies weten, maar geven wel aan welke problemen we tegen kunnen komen, welke belemmeringen er zijn en waarom we nog niet zien wat we verwacht of gehoopt hadden. Gelukkig geeft het onderzoek soms ook de bevestiging, dat we op de goede weg zitten.

Onderzoek levert dus niet altijd de antwoorden op de vragen van het beleid, máár geeft wel aan wanneer we op de verkeerde weg zitten.

Met die wetenschap is het dus zaak om goed naar elkaar te luisteren, want het is geen eenvoudig vraag-en-antwoord-spelletje, een dialoog dus.

Waarom zijn beleidmakers nu zo voorzichtig met aanpassen van het beleid ?

Beleid is een gezamenlijke, met alle betrokken partijen, afgesproken aanpak van een probleem. Beleid is een langzaam, moeizaam proces van verandering. Over dit beleid is lang nagedacht alvorens het vast te stellen. Beleid, deze aanpak, kan niet zo maar bijgesteld worden. Tenzij, vanzelfsprekend er zich onoverkomelijke problemen voor doen.

Onderzoek zal met dit gegeven rekening moeten houden. Beleid pas je niet zo maar aan op basis van nieuwe inzichten. In onderzoek ontstaan er dagelijks nieuwe inzichten. Telkenmale het beleid aanpassen verstoort de gewenste verandering. Dus alleen overduidelijke belemmeringen nopen tot bijstellen van het beleid.

Nu weer even concreet ... (sheet 6).

Het beleid is eind jaren tachtig vastgesteld: halvering van het algenoverschot, door middel van emissiereductie, het terugdringen van de antropogene belasting met nutriënten.

De laatste jaren komen er vanuit het onderzoek steeds meer signalen dat er wel degelijk sprake kán zijn van belemmeringen, van negatieve effecten van de huidige emissie-aanpak.

De belangrijkste belemmeringen zijn de gevolgen van het uit de pas lopen van P en N-emissiereducties, waardoor de kans op toxische algenbloei toeneemt. Dit inzicht wordt inmiddels in de onderzoekswereld breed onderschreven.

Dit signaal is niet zo zeer een belemmering voor het beleid, maar juist een prikkel om het beleid voor stikstof te intensiveren.

Onlangs is groen licht gegeven voor een nieuw BEON-project over plaagalgen. Een gezamenlijk project van NIOZ, RIKZ en WL om de komende jaren meer kennis en inzicht te verkrijgen in de mechanismen van plaagalgenbloei. Dit item wordt dus voorlopig voldoende gedekt.

Het RIVO wijst al enkele jaren op de potentieel negatieve gevolgen voor de visserij van de emissie-aanpak. Dit inzicht wordt nog niet breed onderschreven, maar alom bestaat er het gevoel dat deze mogelijke gevolgen beter onderzocht moeten worden (wellicht de laatste jaren wat verwaarloosd zijn).

Wanneer dit signaal versterkt wordt kan dat gevolgen hebben voor het eutrofiëringsbeleid.

Bij de 35 nieuwe onderzoeksvoorstellen voor 1995 zat één voorstel om de veronderstelde relatie tussen visserij en eutrofiëring te ontrafelen. Het voorstel is weliswaar nu niet gehonoreerd, maar dat was niet omdat dit voorstel niet beleidsrelevant zou zijn. Integendeel, laten we de koe maar eens bij de hoorns vatten en de relatie tussen visserij en eutrofiëring zichtbaar maken. Een uitnodiging aan ú is dan ook om juist op dit onderwerp voorstellen in te gaan dienen.

De laatste jaren krijg ik ook steeds meer signalen dat het eutrofiëringsonderzoek te zeer gefocust is op emissiereductie. We hebben weinig inzicht of de "nutrientenkraan" in voldoende mate de eutrofiëring kan sturen, of dat ook andere "kranen" van belang zijn.

De ideeën over deze "kranen" zijn ontstaan naar aanleiding van de veronderstelde fosfaatnalevering vanuit het sediment in estuaria, de veranderingen van de slibconcentraties, dus lichtregime, in de Waddenzee e.d.

Zolang niet helder is of andere "kranen" van belang zijn kan het beleid hier geen rekening mee houden. We zullen dus ook de mogelijkheden van het benutten van de andere "kranen" dan de kraan van nutriënten-toevoer eens verder moeten onderzoeken. Mogelijk dat deze nieuwe sporen, meer gericht op inrichting en gebruik, een aanvulling kunnen zijn op de huidige emissie-aanpak.

Wat betekent dit voor het beleidsgericht eutrofiëringsonderzoek (sheet 7)?

Eutrofiëringsonderzoek kent al een rijke en vruchtbare historie. Zeker ten opzichte van de andere onderzoeksthema's in BEON, microverontreinigingen, visserij en habitatverstoring, heeft eutrofiëring een kennisvoorsprong.

Verder zien we dat in tegenstelling tot de thema's visserij en habitatverstoring de onderbouwing van het beleid voldoende is. We mopperen als beleidsmakers wel eens, maar op de keper beschouwd hebben we niet zo veel te mopperen. We weten dat N belangrijk is voor de Noordzee, we weten dat de toename van de N/P-ratio negatieve gevolgen kan hebben en weten zelfs wat we kunnen verwachten bij een bepaalde emissiereductie.

Ook in BEON-kader is al eens geconstateerd dat andere onderzoeksthema's meer aandacht moeten krijgen. Als we de besteding van het onderzoeksbudget bekijken, is daarin pas volgend jaar iets van te merken.

Met andere woorden het moet wat minder met het eutrofiëringsonderzoek.

Wel is het zaak om de watersysteem-kennis van de Noordzee die met het eutrofiëringsonderzoek is opgebouwd in de andere onderzoeksthema's te benutten (bijv. voedselweb ↔ visserij, voedselweb ↔ verstoring).

Met andere woorden het eutrofiëringsonderzoek moet geïntegreerd worden in de andere onderzoeksthema's.

Eén en ander betekent zeker niet dat we de komende jaren in BEON geen eutrofiëringsonderzoek moeten doen.

Eutrofiëring is nog steeds een dermate groot probleem, wat door de maatschappij nog steeds belangrijk wordt gevonden, dat zeker verder onderzoek aan deze problematiek rechtvaardigt.

Wel zal er een verschuiving van de aandachtsvelden moeten plaatsvinden. Voor een deel heeft die ook al plaats gevonden bij de toekenning van BEON-geld voor 1995 een maand geleden (sheet 8).

Een verschuiving van klassiek eutrofiëringsonderzoek, naar de relaties in het voedselweb en de invloed van nutriënten, naar meer vernieuwend onderzoek onder andere gericht op de produktiviteit (benthos en visstand) van het systeem.

Het BEON-onderzoek zal meer strategische onderwerpen moeten oppakken. Ruimte geven voor nieuwe ideeën en oplossingen. Daarbij zal BEON vooral het risico-dragende onderzoek moeten steunen, omdat juist dit onderzoek de komende jaren van verder korten op onderzoeksbudgetten niet gauw door de onderzoeksinstituten zelf zal worden opgepakt.

Waar denk ik dan aan?

Bijv.

- sleutelen aan de rivieraanvoer, "spelen" met de stuwen in de Rijn en daarmee met de nutriënten-aanvoer c.q. retentie via de Delta of via het IJsselmeer;
- vanuit de duurzame visserij bekijken hoever de nutriëntenbelasting terug kan, een onderwerp wat al menig verhitte discussie heeft opgeleverd, dus laten we daar eens een gezamenlijk onderzoek voor opzetten;
- kwetsbare gebieden binnen de Noordzee, wellicht kan hier ook het nieuwe onderzoek naar plaagalgen een rol in spelen;
- gebruikmaken van de natuurlijke filterwerking van estuaria, het eutrofiëringsonderzoek zou op een rijdend treintje kunnen springen bij inrichtingsmaatregelen, zoals ontpoldering in de Westerschelde of de herintroductie van het getij in de Haringvliet;

etc. etc.

Kortom ander eutrofiërings-onderzoek, maar nog genoeg uitdaging voor Noordzee-onderzoekers. Waar juist BEON, met verschillende onderzoeksgroepen en expertise, in gezamenlijke projecten zich eens lekker in vast kan bijten.

Bij deze een uitnodiging daartoe ...

Vragen naar aanleiding van voordracht ir. J. Coppoolse

Vraag Hagel:

Is het beleid er nog wel in geïnteresseerd om te weten wat de effecten zijn van gewijzigde N/P verhoudingen en wat het effect is van de 50% nutriënt reductie op de visserij?

Antwoord Coppoolse:

Er zijn signalen dat als gevolg van het huidige beleid de N/P verhouding verstoord is en/of zal worden. Stikstofreductie loopt achter bij die van de fosfaat. De resultaten van onderzoek kunnen een stimulans zijn om de stikstofreductie krachtig ter hand te nemen.

Het effect van het terugdringen van de hoeveelheid fosfaat op de visserij is een belangrijk item. Hierover is jarenlang via de media discussie gevoerd en deze moet worden afgesloten. De huidige kennis en expertise die bij de verschillende instituten aanwezig is, moet bij elkaar worden gevoegd, waardoor de publieke discussie kan worden afgesloten.

Opmerking Hoogweg:

Het BEON samenwerkingsverband kan voor dit soort discussies gebruikt worden, zoals bijvoorbeeld in het geval van de invloed van de fosfaatreductie op de visserij. Het is beter een dergelijke discussie in BEON kader te voeren dan in kranten als "de Telegraaf" of het "Algemeen Dagblad". Dat gebeurt nog veel te weinig.

Vraag Laane:

Heeft het beleid behoefte om, zoals dat voor het zoete water het geval is, in de Noordzee voor N en P doelen te formuleren? Deze doelen zijn wel gesteld voor microverontreinigingen.

Antwoord Coppoolse:

Al jarenlang is het uitgangspunt in het beleid het voorzorg principe, dat houdt in "voorkom wat je voorkomen kunt". Doelen en normen zijn belangrijk, maar ik denk niet dat je die nu tot de belangrijkste instrumenten van het beleid moet bombarderen.

Beleidsontwikkelingen betreffende microverontreinigingen

Drs. K. Meyer

(de bij de voordracht gebruikte sheets zijn niet in de bijlage opgenomen)

In tegenstelling tot het speerpunt eutrofiëring gaat het bij de microverontreinigingen om honderdduizenden stoffen. De beleidsvragen kunnen worden gecategoriseerd in stofgericht, brongericht en kwaliteitsgericht.

Voor de microverontreinigingen spelen ook internationale afspraken een belangrijke rol; met name in het kader van de Noordzeeconferenties. Nieuwe stoffen en nieuwe typen effecten (bv. hormoonbeïnvloeding) komen regelmatig voor. Normstelling is enerzijds een taak voor de wetenschap (afleiden MTR (Maximaal Toelaatbaar Risico) en VR (Verwaarloosbaar Risico) niveaus op basis van toxicologische gegevens) en anderzijds voor het beleid (vaststellen van grenswaarden met inachtneming van economische afweging en streefwaarden); bij verdergaande reductie van emissies kan de grenswaarde periodiek neerwaarts worden bijgesteld.

Voor het BEON-programma worden vanuit het beleid de volgende prioriteiten aangegeven:

- * afstemming van de risico modellering
- * onderbouwing normstelling

Daarnaast ligt er een taak voor de onderzoekers in het signaleren van nieuwe aandachtsstoffen en nieuwe typen effecten. Dit is meer fundamenteel en minder beleidsgericht van karakter.

Vragen naar aanleiding van voordracht drs. C. Meyer

Vraag Laane:

De creativiteit van chemici zorgt voor 30 nieuwe stoffen per dag. Kan die creativiteit ook vertaald worden in een verhoging van de grenswaarde?

Antwoord Meyer:

Als je de MTR wijzigt, mag je nooit de grenswaarde naar boven bijstellen, tenzij de MTR wetenschappelijk totaal verkeerd bepaald blijkt te zijn. De grenswaarde kan je eens in de ca. 5 jaar re-evalueren en eventueel bijstellen afhankelijk van de afstand tot de streefwaarde. Dat is het principe van de voortschrijdende normstelling.

Opmerking Jonkers:

Bij de vaststelling van grenswaarden voor stoffen worden economische afwegingen meegenomen. De Tweede Kamer dringt aan op realistische normstelling. Het kan zijn dat in een enkel geval de economische afweging niet op de juiste manier is gebeurd en dat onrealistische normen zijn gesteld. In dat geval kan dat leiden tot verhoging van de grenswaarde. Dit is echter zeker geen regel.

Vraag Visser:

De offshore industrie is een belangrijke veroorzaker van verontreinigingen in de Noordzee. Op dit moment zegt EZ het probleem via het convenant (met de offshore industrie) te hebben geregeld en hoeft er binnen BEON geen onderzoek meer aan dit onderwerp te gebeuren. Wat stelt dat convenant voor, hoe sluitend is het en waarom hoeven we daar niets meer voor te doen?

Antwoord Meyer:

Aan het convenant, dat overigens nog niet is ondertekend, ligt de integrale milieutaakstelling ten grondslag. Het betekent dat men een aantal reducties voor specifieke emissies wil trachten te bereiken. Voor de emissies van specifieke microverontreinigingen, de chemicaliën, wordt binnen het convenant uitgegaan van het CHARM-model dat met 4 landen is gemaakt.

Opmerking Tromp:

Het af te sluiten convenant is er één tussen de Rijksoverheid en de sector. Naast EZ zullen ook V&W en VROM ondertekenen. Bij de offshore gaat het in feite om olie en chemicaliën. Wat die laatste categorie betreft, wordt het CHARM-model gebruikt om die stoffen te kiezen die naar verwachting geen onacceptabele milieu-effecten hebben. Wat de milieu-effecten zouden kunnen zijn, kan een onderwerp van onderzoek in bijv. BEON kader zijn.

Vraag Zevenboom:

Het onderzoek moet een signaleringsfunctie hebben. Is het niet verstandiger, in plaats van te constateren welke verontreinigende stoffen in het milieu voorkomen, na te gaan welke verontreinigende stoffen en welke cocktails van stoffen door de industrie worden geproduceerd?

Antwoord Meyer:

Dit gebeurt al binnen de Europese Unie. Wanneer er een nieuwe stof op de markt komt, dan geldt daarvoor de richtlijn voor nieuwe stoffen. Daartoe moet informatie worden geleverd over toxiciteit, bio-accumulatie, bio-afbreekbaarheid etc. Er is echter geen systeem dat voorkomt dat geen enkele verontreinigde stof in het milieu komt.

Vragen Meyer

Er zullen steeds stoffen doorheen blijven glijpen. Daar ligt ook het belang van de signaleringsfunctie van het onderzoek. Organo-tin werd zo gesignaleerd in het milieu. De signaleringsfunctie is ook niet in een speciaal BEON-programma te vatten. Het is de persoonlijke vrijheid van iedere onderzoeker om een bepaalde stof al dan niet te onderzoeken en daarover zondig te signaleren.

Vraag Smits:

Is nader aan te geven hoe en welke lijnen in Europa worden gehanteerd voor de onderbouwing van normen?

Antwoord Meyer:

Binnen de EU en de OECD zijn afspraken gemaakt over hoe normen uit toxiciteitsgegevens kunnen worden afgeleid. De vraag blijft altijd of de gebruikte methodes verder kunnen worden verfijnd of dat naar andere systemen moet worden gezocht. Er blijven altijd wel vragen liggen, afhankelijk o.a. van de hoeveelheid beschikbare documentatie.

Opmerking Tromp:

Er is grote behoefte aan het onderbouwen van de normen van PAK's. De hanteerbaarheid daarvan is erg moeilijk. Er zijn weinig praktische onderzoeksresultaten die doorstromen naar het beleid. Hier zou het onderzoek zich o.a. op kunnen richten.

Antwoord Meyer:

Hier ben ik het geheel mee eens. Van benzopyreen bijvoorbeeld, als vertegenwoordiger van die groep stoffen, zijn wel voldoende toxiciteitsgegevens bekend om normen te stellen. Maar voor een stofgroep als geheel, zoals voor PAK's blijft het moeilijk een norm te stellen.

Beleidsontwikkelingen betreffende visserij activiteiten en de effecten op het mariene ecosysteem

Dr. ir. C.J.A. Barel

(voor de bij de voordracht gebruikte sheets: zie bijlage 3)

Inleiding

In een resolutie van het Europe Parlement d.d. 6 mei 1994 is gesteld dat "met groeiende bezorgdheid wordt vastgesteld dat veel visgronden, die voor handelsdoeleinden worden bevestigd, in erbarmelijke staat verkeren".

Nu zal het "erbarmelijk" wel slaan op het feit dat de vangsten aan vis zijn teruggelopen, maar er is weinig fantasie voor nodig om dit te extrapoleren als "de visserij heeft een negatief effect op het ecosysteem". Hiermee is het kader gezet voor mijn bijdrage aan deze ochtend.

Spanning.

De spanning binnen het door mij te bespreken kader is het verlies aan inkomsten. Minder mogen vissen betekent minder inkomen voor de visser. De prijsvorming van vis verloopt anders dan bij de meeste agrarische produkten. Minder kilo's betekent daar meestal hogere prijzen, vaak meer dan evenredig. Bij vis is dit niet het geval.

De Directie Visserijen binnen het ministerie van LNV houdt zich primair bezig met zaken die te maken hebben met de beroepsmatige visserij. Het aandachtsterrein van het ministerie omvat echter meer. Ook natuurbehoud. Twee sprekers op deze presentatie vanuit één ministerie is in deze context dan ook niet zo vreemd.

Structuurnota Zee- en Kustvisserij (sheet 1).

Centraal in het beleid ten aanzien van de visserij staat de Structuurnota Zee- en Kustvisserij, met als titel "Vissen naar evenwicht" Deze nota is in 1993 uitgebracht. Dit is een nota van het Ministerie van LNV die is uitgemond in een regeringsbeslissing. Het is dus meer dan een nota van de Directie Visserijen.

Tegen de achtergrond van de "kraamkamer" van de nota is het interessant reeds in de vierde alinea van de inleiding iets te lezen over het belang van het behoud van natuurwaarden. De nota doorlezend zult u gezien hebben dat in de nota het beleid ten aanzien van de ecologische aspecten van de visserij staat aangegeven.

Kern is dat waar mogelijk de effecten van de visserij, op andere organismen dan de te vangen dieren, worden geminimaliseerd.

De nota geeft aan dat ook vanuit de invalshoek van de beroepsmatige visserij er aandacht is voor de bescherming van het ecosysteem.

Door het schetsen van het spanningsveld heb ik mogelijk een indruk gewekt dat het anders zou zijn. De spanning is er wel, maar de visserijwereld staat niet los van de ontwikkeling van inzichten elders in de samenleving. Het inzicht in het belang van de bescherming van het ecosysteem zit ook al ingebouwd in het gemeenschappelijk Visserijbeleid van de EU.

EU-verantwoordelijkheid (sheet 2).

In 1983, in EU verordening 170/83 heeft de EU de doelstellingen van het beleid verwoord.

Doelstellingen zijn:

- bescherming visgronden
- instandhouding biologische rijkdommen van de zee
- evenwichtige exploitatie van de rijkdommen.

Later is dit in verordening 3670/92 nog verder aangepunt.

Ik verwijs naar het EU beleid omdat het beleid van de zeevisserij een communautaire aangelegenheid is. De Lid-Staten, dus ook Nederland hebben hun bevoegdheid voor regelingen voor de visserij op zee voor een belangrijk deel overgedragen aan Brussel. De beleidsontwikkeling vindt in hoofdzaak daar plaats. De uitvoering van het beleid is een nationale verplichting.

Door scheiding te maken tussen ontwikkeling van beleid en uitvoering van beleid, wek ik wellicht de indruk te weten wat beleid is. Dat is maar de vraag. Bij het voorbereiden van deze inleiding heb ik mezelf in ieder geval die vraag gesteld.

Beleid.

Beleid zou gedefinieerd kunnen worden als: het inzetten van middelen om een bepaald doel te bereiken (sheet 3).

Bovenstaande omschrijving is nogal abstract. Ik heb geprobeerd het te concretiseren. Bij het nadenken hierover viel mij een ervaring in de ruitersport in.

Stel, het is mijn doel een paard van een groep af te zonderen en het naar een ander terrein te brengen. Wat zijn dan mijn beleidsmiddelen?

Dat zijn bijvoorbeeld: teugel, sporen en rijzweep.

Betreft het nu een manegepaard, dan zal ik mijn sporen en rij-zweep duidelijk moeten gebruiken. Het paard wil niet bij de andere paarden weg. Betreft het echter een paard van Franke Sloothaak, een begenadigd springruiter, dan zal ik dezelfde hulpmiddelen moeten gebruiken zonder dat het voor een leek waarneembaar is, om niet het risico te lopen dat het paard al weg is, maar dan wel met achterlating van mij als ruiter.

Waarom dit voorbeeld? Door het concreet te maken wordt duidelijk dat zaken niet zo eenvoudig liggen. Er zijn instrumenten, maar de manier waarop daar gebruik van moet worden gemaakt om het doel te bereiken, kan verschillend zijn. Hoe ze gebruikt moeten worden, wordt soms pas duidelijk tijdens het gebruik.

Pas als men op het paard zit voelt men hoe het reageert. Ik heb dit voorbeeld gekozen om in het kader van BEON de rol van het instrument onderzoek te verduidelijken.

Het instrument -onderzoek- zou vergeleken kunnen worden met het instrument -sporen-. Het instrument is nodig om het paard te verwijderen maar de ruiter moet bepalen hoe het gebruikt wordt om het beoogde doel te bereiken.

Ik verwacht dat U het voorbeeld wel zult willen aannemen. Maar ik loop waarschijnlijk wel het risico dat U zegt dat ik duidelijker had kunnen zijn. Dat ik ook aan het begin had kunnen zeggen om wat voor paard het ging. Ik denk dat BEON een uniek kader is om ook hierover een uitspraak te doen. BEON is een ontmoetingsplaats van beleid en onderzoek, met een doelstelling. Het onderzoek heeft er recht op te weten op welke wijze de onderzoeksresultaten gebruikt zullen gaan worden. Het kan ook pas goede gegevens aanleveren indien bekend is waarvoor ze moeten dienen. Het is een uitdaging aan de beleidsvertegenwoordigers in BEON dit zo goed mogelijk te omschrijven. Er kan vastgesteld worden dat dit voor het beleid een moeilijke vraag is.

Interactie disciplines.

In ieder geval had ik voor het wegbrengen van dat manegepaard een aantal middelen nodig. Een teugel, sporen en een rijzweep. Er is ook een interactie tussen deze middelen. Ik moet de sporen gebruiken wanneer ik met de teugel het paard de gewenste richting aanwijs.

In de BEON begeleidingsgroep Visserij-effecten is de vraag aan de orde geweest of vanwege de economische implicaties het Landbouw Economisch Instituut er niet bij gehaald moest worden. Dit is afgehouden. BEON staat voor ecologisch onderzoek, zo werd gesteld. Dat is terecht maar met alleen sporen krijg ik mijn manegepaard niet weg, wordt het doel niet bereikt. Anders gezegd, met ecologisch onderzoek alleen kom ik niet bij mijn doelstelling.

Visie begeleidingsgroep (sheet 4).

Nu moet niet de indruk ontstaan dat de begeleidingsgroep Visserij-effecten geen duidelijke visie zou hebben. Mede met het doel een maatstaf te hebben bij de beoordeling van de onderzoekvoorstellen met het verzoek om financiering door BEON, is er een stuk opgesteld.

Bij de opstelling van dit stuk was het uitgangspunt dat allereerst het doel vastgesteld diende te worden.

Het doel is geformuleerd als: Duurzaam beheer en duurzaam gebruik van het Noordzee ecosysteem. Zoveel mogelijk oogsten zonder de doelstelling geweld aan te doen. Er is wel wat commentaar geleverd op deze bewoording, maar grosso modo is ze overeind gebleven

Toen het doel was vastgesteld konden, vanuit de invalshoek van het beleid, vragen worden geformuleerd. Hierbij is het volgende onder woorden gebracht:

- Wat zijn de ongewenste effecten van de visserij?
- In hoeverre moeten de effecten beperkt worden om het beleidsdoel in stand te houden?

Het zijn dus twee vragen, een kwalitatieve vraag. Welke effecten? En een kwantitatieve vraag. In welke mate is het van belang? Vervolgens zijn er een aantal onderzoeksvragen geformuleerd.

Er zijn een aantal onderzoeksvragen geformuleerd, bij wijze van voorbeeld. Het was achteraf wijzer geweest als dit niet was gebeurd. Want er werd aandrang uitgeoefend om prioriteiten aan te geven binnen deze vragen. In de begeleidingsgroep Effecten Visserij is dit niet gebeurd. In andere begeleidingsgroepen is het wel gedaan. Vervolgens zijn dan ook voorstellen ingediend voor subsidie waarin werd aangegeven dat ze aansloten bij een prioritair onderwerp. Naar mijn mening is dit een brug te ver. Prioriteit moet ontleend worden aan het mogelijk naderbij brengen van het beleidsdoel. Zonder beleidsdoel is het aangeven van prioriteiten een betrekkelijk ongericht proces. Er moet dan natuurlijk wel een beleidsdoel geformuleerd zijn. Reeds eerder is aangegeven dat juist in BEON-kader, mijns inziens, dit moet worden gevraagd.

Ecologie.

Het formuleren van het beleidsdoel voor de begeleidingsgroep Effecten Visserij was gemakkelijk. Er lag een stuk dat met instemming van velen ontvangen is en dat in feite toonzettend is geweest, de reeds genoemde Structuurnota Zee- en Kustvisserij.

Ook voor de ecologie van het mariene gebied is de nota richting gevend. Dat is toch wel enigszins verrassend gezien het spanningsveld zoals geschetst aan het begin van de lezing.

Wat zegt de Structuurnota over ecologische aspecten.? Het valt op dat het meest over de kustvisserij wordt gezegd. Dat heeft wellicht een aantal oorzaken:

- Het valt onder nationaal beleid.
- Juist op het grensvlak van water en land is er een grote bio-diversiteit.
- Het gebied ligt binnen het "gezichtsveld".

In de nota wordt gesproken over beperkende maatregelen ten behoeve van:

- Lokaal herstel van bepaalde bodembiotopen.
- Het veilig stellen van een deel van het schelpdierbestand voor vogels.

Voor de Waddenzee, die wat BEON betreft binnen de werkingssfeer valt, heeft dit geleid tot het aanwijzen van gebieden die gesloten zijn voor de visserij op mosselzaad en kokkels en de visserij met wekkerkettingen. Binnen dit gebied zal ook een gedeelte worden aangewezen waar de visserij op garnalen verboden wordt.

In de nota staat aangegeven dat in voedselarme jaren 70% van de gemiddelde voedselbehoefte in de vorm van kokkels en mosselen zal worden gereserveerd.

70% omdat er meer prooidieren zijn dan alleen kokkels en mosselen. Door een motie in de Tweede Kamer zal bestudeerd worden of de 70% nog in 60% veranderd kan worden.

Dit doet aan de benadering verder geen afbreuk. In de nota is de 70% nader uitgewerkt, 19,4 miljoen kilo kokkelvlees en 18,2 miljoen kilo mosselvlees, in de Waddenzee op droogvallende platen.

Thema's voor onderzoek.

De Structuurnota is op verschillende plaatsen bijzonder gedetailleerd. Het onderzoek zou daarop moeten inspelen. Dat gebeurt tot op heden nog maar beperkt, waarschijnlijk beïnvloed door de wijze van financiering van de onderzoeksinstellingen. Zou er additioneel aan het toegewezen budget geld mee binnen te halen zijn, dan zou de situatie wellicht anders zijn. Concreet, in BEON-verband, betekent het dat er onderzoeksvragen liggen, die zo opgehaald kunnen worden. Ook daarnaast kan de Structuurnota een belangrijke bron voor inspiratie zijn. Op diverse plaatsen zijn "beleidspunten" geformuleerd. Meestal zijn dit concrete voornemens voor maatregelen. Een evaluatie of er wel voldoende onderzoeksgegevens zijn om de maatregelen werkelijk te nemen, zou weleens kunnen leiden tot voorstellen voor onderzoek die bijna bij voorbaat al voldoen aan het criterium van "beleidsrelevant (sheet 5).

Voorgeschiedenis structuurnota (sheet 6).

Ook met betrekking tot de ecologie van Noordzee en Waddenzee staan er veel zaken in de Structuurnota Zee- en Kustvisserij. Die zijn daar niet zo maar uit het niets in terecht gekomen. Op de zesde Waddenzee conferentie in 1991, is al gesproken over het instellen van gesloten gebieden en in een Planologische Kern Beslissing was de Waddenzee al aangewezen als natuurgebied.

In 1998 zal er weer een herziening zijn van de Planologische Kernbeslissing Waddenzee. Het huidige beleid, zoals dat in de Structuurnota staat aangegeven moet dan geëvalueerd zijn om basis te kunnen zijn voor deze herziening

De Voordelta, een ander belangrijk kustgebied valt niet onder de PKB Waddenzee. In 1993 is door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat het Integraal Beleidsplan Voordelta opgesteld met als titel "Vorm in verandering", Hierin is aansluiting gezocht bij eerder beleidsnota's zoals het Nationaal Milieubeleidsplan en de Derde Nota Waterhuishouding.

De visserij op kokkels is hier aan de orde en de bodemberoerende visserij op platvis. Om het effect hiervan te kunnen beschrijven, zijn er binnen de Voordelta gebieden aangewezen waar de bodemberoerende visserij verboden is. Deze maatregel moet ook in 1998 geëvalueerd worden. Ook hierbij wordt weer naar de Structuurnota verwezen.

Onderzoek.

Hoewel in mijn titel over beleidsontwikkeling wordt gesproken heb ik het tot nu toe vrijwel uitsluitend over onderzoek gehad. In BEON gaat het over onderzoek, zij het dat ik heb aangegeven dat dit een functie heeft binnen een groter geheel. Onderzoek heeft een belangrijke functie en dat geldt zeker op het terrein van de ecologie. Ecologie is mogelijk zelfs een terrein waar, per definitie, het onderzoek zelf de vraag naar onderzoek moet genereren. Ik realiseer me dat dit een enigszins merkwaardige uitspraak is, na een pleidooi de onderzoeksvragen af te stemmen op de beleidsvragen. Het beleid zal echter het beleidsdoel formuleren op basis van signalen in de samenleving. Dat gebeurt altijd met enige vertraging. BEON als forum voor overleg vanuit 6 departementen zou een plaats moeten zijn waar dergelijke signalen als eerste worden opgepikt. In een goed samenspel tussen onderzoekers en beleidsmakers zou dit gerealiseerd moeten kunnen worden. Voor de beheerders van BEON zou dit ook een doelstelling moeten zijn (sheet 7).

EU-ONDERZOEK.

In het begin van mijn verhaal heb ik meegedeeld dat voor de zeevisserij het beleid in Brussel wordt bepaald. Vervolgens heb ik uitgebreid aandacht besteed aan de Structuurnota en de relatie van onderzoek daarmee. Echter ook in de EU krijgt het visserij-onderzoek veel aandacht. Ik noem hier alleen nog maar het vierde kaderprogramma omdat dat voor de ecologie het meest relevant zal zijn. Voor de jaren '94-'98 zal er in totaal 100 miljoen ECU voor visserij onderzoek te verdelen zijn, dus meer dan 200 miljoen gulden. Voordat U zich nu rijk waant moet ik wel zeggen wat het doel is. Dit is als volgt geformuleerd:

- Het algemeen doel is te komen tot een gedegen wetenschappelijke basis voor een evenwichtige, duurzame exploitatie van de visbestanden in de Gemeenschap. Ecologie is ook genoemd, niet als eerste, maar toch:
- Onderzoek zal leiden tot een beter inzicht in de effecten van visserij en aquacultuur op het ecosysteem teneinde het effect op het aquatische milieu te beperken en met name de vangst van ondermaatse en niet gewenste vissen terug te dringen. Onderzoek zal betrekking hebben op de verhouding tussen visserij en de roofvissen aan het eind van de voedselketen, selectiviteit van het vistuig, achteruitgang van de zeebodem en zal plaatsvinden tegen de achtergrond van andere verstoringen van het milieu.

Het taalgebruik is niet het taalgebruik van de ecooloog. Het is de taal van de samenleving, van niet-insiders. Ik twijfel er echter niet aan dat U de boodschap zult verstaan.

Interessant is dat ook verwezen wordt naar de sociaal-economische aspecten. Genoemd is een "Evaluatie van de sociaal-economische gevolgen van alternatieve mogelijkheden voor bedrijfsvoering".

Samenvatting.

Beleid is het inzetten van middelen om een gesteld doel te bereiken. Onderzoek aan de ecologie is één van die middelen. Het is echter maar een onderdeel en het moet passen in een plan. En het plan moet passen in een maatschappelijke context. Er is aangegeven dat de Structuurnota Zee- en Kustvisserij centraal staat. Deze nota is ingebed door voorgaande nota's zoals een Milieubeleidsplan, nota's over waterhuishouding, en de Planologische Kernbeslissing Waddenzee. Ook over onze landsgrenzen leven deze gedachten. Tekst in de ontwerp-beschikking voor de Raad van de Europese Unie, met betrekking tot het vierde kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling, toont dit aan.

Vragen naar aanleiding van voordracht dr. ir. C.J.A. Barel

Vraag De Nooy-van Tol:

In de structuurnota staat dat in voedselarme jaren 70% van de gemiddelde voedselbehoefte in de vorm van kokkels en mosselen zal moeten worden gereserveerd. Door een motie in de Tweede Kamer zal nog bestudeerd worden of het percentage van 70% in 60% veranderd zal worden. De taak van het onderzoek is, zo gaf je aan, om de genomen beleidsmaatregelen te monitoren en te evalueren (om na te gaan) of het beleid gevolgd wordt en effecten heeft. Voordat een besluit genomen wordt is het mijns inziens de taak van het onderzoek na te gaan waarom het 60 of 70 % moet zijn en niet bijv. 80% of 20%.

Antwoord Barel:

Daar ben ik het wel mee eens. Ik ga er van uit dat er op basis van voorgaand onderzoek aanwijzingen waren in de richting van een percentage van 60 of 70%. Maar ook als dat niet zo is, kan het toch nodig zijn dat er beslissingen genomen worden. Het onderzoek zal vooraf moeten aangeven wat de mogelijke gevolgen zijn. Ik moet in BEON kader voorkomen, dat er iedere keer een discussie ontstaat over de betekenis van nieuwe onderzoeksresultaten. Dat is niet in het belang van en heeft niet de interesse van de beleidsvertegenwoordigers.

Vraag Jonkers:

In de Begeleidingsgroep Effecten Visserij zijn bij de inhoudelijke richtlijnen, die je zojuist uitdeelde, geen prioriteiten aangegeven bij de veelheid van vragen en onderwerpen. Konden zij dit niet, was er geen tijd? Het is toch met name aan de beleidsmensen om enige ordening aan te brengen in de lijst met vragen en onderzoeksitems?

Antwoord Barel:

In onze groep is gesteld dat het allereerst van belang is om doelen te formuleren. Op basis daarvan worden beleidsvragen en vervolgens onderzoeksvragen geformuleerd. De vraag om een prioritering aan te geven wordt pas relevant, wanneer nagegaan dient te worden in hoeverre het voorstel het doel naderbij brengt. Ik stel dit met nadruk, omdat ik het gevoel heb dat in andere begeleidingsgroepen te weinig aandacht wordt gegeven aan het formuleren van heldere doelen.

Beleidsontwikkelingen betreffende Habitats en hun verstoringen

Mw. ir. H.P. de Nooy-van Tol

(voor de bij de voordracht gebruikte sheets: zie bijlage 4)

Graag wil ik u iets vertellen over de beleidsontwikkelingen met betrekking tot habitats. Gelukkig is mij nog niet al het (zee)gras voor de voeten weggemaaid door de andere sprekers. En dat komt met name, doordat ik toch vanuit een bepaalde invalshoek kijk naar habitats, namelijk vanuit de opvattingen van de directie Natuurbeheer van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Die zijn zeker in een internationaal kader geplaatst, maar hebben toch het karakter dat het beheer van natuur voorop staat.

Ik neem aan dat u weet dat ook wij een reorganisatie doormaken, daar wil ik u ook verder niet mee lastig vallen. Wat ik wel de moeite van het vermelden waard vind is dat wij daarvoor heel duidelijk beleidsdoelen en strategie onder woorden gebracht hebben (sheet 1). En dat houdt in dat we streven naar natuurontwikkeling in brede zin:

1. Een evenwicht tussen economie en ecologie. Het gaat om het (her)vinden van manieren van gebruik maken van natuur, waarbij zowel de natuurlijke samenhangen (ecosystemen) als de samenleving hun voordeel kunnen doen. Deels zal dat moeten gebeuren door een zgn. ecologisering van de samenleving, d.w.z. dat afwegingen en beslissingen meer dan tot nu toe 'ecology-conscious' genomen worden, deels zal dat kunnen door het economiseren van de ecologie, het vertalen van de waarde van natuur in kosten en baten voor de samenleving

Voor de Noordzee gaat het dan om een evenwicht in gebruik door mensen enerzijds, en anderzijds het mogelijk laten worden en blijven van natuurlijke samenhangen en ontwikkelingen.

2. Het streven naar een zo groot mogelijke bijdrage aan de internationale biodiversiteit op een zo natuurlijk mogelijke wijze (uit: nota Ecosysteemvisies EHS en gebaseerd op het Natuurbeleidsplan). Omdat het niet mogelijk is overal natuur te beschermen streven we naar een zonering van verschillende natuur-doeltypen, die variëren van zeer natuurlijke eenheden via halfnatuurlijke tot multifunctionele eenheden.

Op het land is die zonering al erg ver uitgewerkt middels het natuurbeleidsplan met de EHS:

- kerngebieden
- natuurontwikkelingsgebieden
- verbindingszones
- "witte gebieden"

In zee zou je je een dergelijke aanpak ook voor kunnen stellen.

Dit beleid heeft directe consequenties voor de manier waarop wij naar de zee kijken. dat is namelijk niet een bak water, of een eenvormig ecosysteem, of een kerngebied, maar een verzameling ecosystemen met kenmerkende habitats.

Ieder ecosysteem wordt gekenmerkt door typische abiotische omstandigheden, die de levensvoorwaarden vormen voor bepaalde levensgemeenschappen (planten, dieren). Een specifieke combinatie van bepaalde levensvoorwaarden noemen we een habitat, een plek die met zijn specifieke eigenschappen nodig is voor het kunnen bestaan - of voortbestaan - van een ecosysteem.

Daarom zijn voor ons habitats en de soorten die daarin kunnen voorkomen uitgangspunt voor het natuurbeheer in de zee en het natuurlijk beheer van de zee (sheet 2).

Ik kijk nu even naar de workshop die in september geweest is over species en habitats. Het resultaat van die workshop diende ter voorbereiding van de 4e Noordzee Ministerconferentie.

In het discussie-paper (Dir. Noordzee van RWS en Dir. NBLF van LNV) wordt met zoveel woorden gezegd: 'Soorten hebben een voor hen geschikte habitat nodig, en zulke specifieke habitats kunnen waardevol zijn omdat zij een belangrijk of uniek ecosysteem vertegenwoordigen in de gehele Noordzee'. De bescherming van soorten en habitats in de Noordzee moet daarom ook niet gebaseerd zijn op een aantal afzonderlijke maatregelen. Nee, er is een gemeenschappelijke, geïntegreerde ecosysteembenadering nodig, gebaseerd op de gedachte dat de ecologische waarde van de Noordzee beschermd en hersteld moet worden.

En nu komen dan de beleidsvragen;

A. Kennen we de habitats van de Noordzee wel?

B. Weten we welke soorten we willen of zouden moeten beschermen en welke habitats daartoe beschermd of hersteld zouden moeten worden?

Ik ga daar maar meteen op in.

Met betrekking tot beleidsvraag A:

Iedereen kent de indeling Friese Front, Doggersbank, Kustzone etc (sheet 3). De Noordzee wordt alleen zeer intensief door mensen gebruikt, en dus weten we niet hoe een natuurlijke Noordzee er uit zou zien. We hebben alleen de afgelopen jaren bekeken wat er over is, wat effecten van visserij zijn op bepaalde diersoorten (vermarktbaar en niet vermarktbaar vis, kokkels, zoogdieren, vogels) en dan zowel op hun aantallen als effecten op hun voortplanting, mede beïnvloed door eutrofiëring, microverontreinigingen.

We weten dus niet hoe die habitats er uit zien in natuurlijke staat en welke soorten er zich dan (kunnen) ontwikkelen en in welke mate. We hebben te weinig of geen referentie aan een natuurlijke situatie

Met betrekking tot beleidsvraag B:

We weten welke soorten internationaal beschermd zijn, we weten welke soorten vooruit of achteruit gegaan zijn in aantallen, vergeleken met referentie tijdstip 1930, maar daarvan kennen we niet het belang (moeten die beschermd worden?). Ook is bekeken, in het kader van de habitat richtlijn, welke soorten (en bijbehorende habitats) in de kustzone van belang zijn in Europees verband (Dir. Noordzee, MILZON)

Wat we echter nog willen weten is voor welke soorten en habitats beleidsmaatregelen nodig zijn, zoals zonering, aangepast gebruik van de Noordzee, en in welke mate, en ten behoeve van welk doel.

Ik vergelijk dit met de benadering die we voor terrestrische systemen kennen; (sheet 2).

Een natuurdoeltype is een na te streven type natuur, gekoppeld aan een kenmerkende fysisch-geografische regio; oftewel het doel is om te bewerkstelligen dat bepaalde ecosystemen zich herstellen of ontwikkelen in de voor hen specifieke, en ter plaatse aanwezige habitats.

Ieder natuurdoeltype is herkenbaar aan z.g. doelsoorten die in internationaal of nationaal opzicht van belang zijn, en gebruikt kunnen worden als kwaliteitstoets in het eindstadium.

Doelsoorten zijn geselecteerd op drie aspecten (sheet 4):

- internationaal belang van de soort (Nederlandse verantwoordelijkheid)
- belang voor biodiversiteit op nationale schaal (zeldzaamheid)
- trend; relatie tussen stabiliteit van soortenpopulaties en behoefte aan beleidsinspanningen om de soort in stand te houden.

Voor aquatische systemen zijn nog geen doelsoorten bepaald; het nationale belang is voor de Noordzee niet altijd van overtuigend belang (immers er kunnen van een voor Nederland zeldzame soort grote populaties iets daarbuiten voorkomen). Betrouwbare trendgegevens zijn er nauwelijks. Maar een eerste aanzet tot het formuleren van doelsoorten is onlangs gedaan in het kader van ICES op basis van 'best professional judgement'.

Kortom, we moeten nog uitgebreid in kaart brengen welke (natuurlijke) habitats er te onderscheiden zijn in de Noordzee en welke doelen we stellen t.a.v. die habitats en de daarvoor kenmerkende soorten, en bovendien welke soorten doelsoorten zijn.

Leuk is, dat dit heel mooi verwoord wordt in de Gids voor het North Sea Quality Status Report van de North Sea Task Force, die ik zojuist ontving.

Ook zij onderscheiden een hoofdstuk species and habitats en bevelen onder meer aan:

- * identificatie van een ecologisch netwerk van habitats in de Noordzee, dat kan dienen als basis voor de bescherming van geselecteerde soorten
- * het uitwerken van ecologische doeleinden (natuurdoeltypen ??) voor de Noordzee en daarvoor te gebruiken:
  - de elementen van dit netwerk (soorten en habitats)
  - de gebieden in zee, die aangemerkt worden als zijnde van nationaal of internationaal belang

Wat betekent dit nu voor het onderzoek (sheet 5)?

1. Van groot belang voor inzicht in soorten en habitats is het onderzoek in de tijdelijk gesloten gebieden Noordzee die de benodigde nagenoeg natuurlijke referentie biedt.
2. Verder is het nodig de habitats te onderscheiden op basis van hun fysisch-geografische kenmerken, en de op basis van die kenmerken daar voorkomende (broedende, overwinterende, fouragerende) planten en dieren.

3. Onderzoek is bovendien hard nodig om de doelsoorten te kunnen bepalen, trends vast te stellen voor zeldzame soorten in Nederland.

In feite zijn voor 1995 al een aantal projecten aangemerkt (door de Kernbegeleidingsgroep) om uit vrije middelen gefinancierd te worden die juist beogen de habitats in kaart te brengen

Het lijkt me dat we met deze drie richtingen van onderzoek een nieuwe weg inslaan, die voor het ecologische gehalte van BEON in feite de basis is.

Ik dank u wel voor uw aandacht.

Vragen naar aanleiding voordracht ir. H.P. de Nooy-van Tol

Vraag Zevenboom:

Bij de sheet over de doelsoorten (zie sheet 4) overlappen de drie cirkels elkaar, n.l. die van de Internationale, de Zeldzame en de Trendsoorten. Wat is nu het belangrijkste, alleen het overlappingsgebied van I,T en Z of ook de rest?

Antwoord De Nooy-van Tol:

In feite vooral het overlappingsgebied van I, T en Z. Hierover moet echter nog beleid bepaald worden binnen het departement. Maar ik kan me goed voorstellen, dat je hierover vooral in overleg met de andere departementen gezamenlijke afspraken kan maken.

Vraag Asjes:

In het Watersysteemplan Noordzee worden van de NW3 (3e Nota Waterhuishouding) integrale milieudoelstellingen afgeleid en vastgesteld voor de gehele Noordzee en daarnaast specifiek gerichte doelstellingen voor de milieuzones. Dat betekent dat er gestreefd wordt naar aanscherping van de milieuvoorschriften voor de milieuzone. Uit je voordracht krijg ik de indruk dat NBLF het liefst een hekwerk om de stringente milieuzone plaatst. Spoot dat met de ideeën bij V&W ?

Antwoord De Nooy-van Tol:

Een hek in zee lijkt natuurlijk moeilijk haalbaar en niet wenselijk. Wij streven naar een zonering in bepaalde gebieden om soorten te beschermen, waarbij minder in plaats van meer restricties gehanteerd worden. Hoewel ik nog niet lang meedraai in dit veld denk ik dat er te weinig afstemming is met Rijkswaterstaat. Met BEON zijn we op de goede weg door daarover samen te praten. Ik vind het belangrijk daarin samen een standpunt te bepalen.

Vraag Jonkers:

Voor de habitat zijn de chemische, fysische en biologische aspecten voorwaardescheppend voor de daar voorkomende soorten. Door de Begeleidingsgroepen Eutrofiëring en Microverontreinigingen wordt ook aan effectgericht onderzoek aandacht gegeven. Hiermee worden de chemische aspecten van de habitat gedekt. Om inhoud te geven aan een taakverdeling tussen de Begeleidingsgroepen zou de Begeleidingsgroep Verstoring Habitats meer prioriteit kunnen geven aan de fysische aspecten. Wat is uw mening ?

Antwoord De Nooy-van Tol:

Met betrekking tot het onderwerp Habitats wordt nog wel eens gediscussieerd over het belang daarvan en de richting die we op moeten. Gezien de verdeling van onderwerpen over de verschillende Begeleidingsgroepen kan ik mij goed voorstellen dat er in één van de groepen extra aandacht is voor de fysische aspecten.

Opmerking Zevenboom:

Habitats worden door verschillen typen van verstoringen beïnvloed, waarvan het effect niet gemakkelijk te scheiden is. Habitats vereisen een geïntegreerde aanpak en een te stringente opdeling in de verstoringstypen lijkt me niet nuttig.

4. Discussie

De voorzitter opent de discussie door met name de onderzoekers te vragen te reageren op de voordrachten. Hebben zij nieuwe uitdagingen, nieuwe gezichtspunten gehoord die kunnen bijdragen aan een verbetering van de dialoog tussen beleid en onderzoek?

De Vries merkt op dat hij zeker nieuwe dingen heeft gehoord. Hij zit toch nog met een vraag aangaande het speerpunt Verstoring Habitats. Hoe vertaal je het onderzoek, gerelateerd aan oude en nieuwe beleidsdoelen, naar maatregelen en instrumenten, die je ten behoeve van die doelen zou kunnen inzetten. Bij de speerpunten Eutrofiëring en Microverontreinigingen is dat betrekkelijk eenduidig en duidelijk. Daar kunnen doelen en onderzoeksresultaten leiden tot aanscherping of versoepeling van inputdoelstellingen. Ook bij het speerpunt Effecten Visserij is dat zo, door het gebruik van andere vistuigen of het instellen van vangstbeperkingen. Het zijn allemaal getalsmatig uit te drukken maatregelen, gekoppeld aan de doelen en onderzoeksresultaten. Bij het speerpunt Verstoring Habitats is met name voor een gebied als de Noordzee niet duidelijk hoe je dat bijv. in de richting van het onderzoek zou moeten aansturen. Hoe denkt de Directie Natuurbeheer bij LNV daar over, voor wat betreft de relatie habitats en maatregelen in de zin van inrichting?

Mevrouw de Nooy-van Tol geeft toe dat dit een probleem is. Er is geen ervaring met maatregelen op dit gebied. Zij denkt in de richting van zonering, maar of er nog andere mogelijkheden zijn zullen vooral onderzoekers en beleidsmakers met elkaar moeten bespreken.

De Vries merkt op dat de Noordzee een groot ongrijpbaar systeem is, dat natuurlijk aangestuurd wordt. Hij kan zich voorstellen dat de Directie Natuurbeheer het standpunt inneemt dat we dat vooral zo moeten houden. Dus als we het hebben over habitats en habitatontwikkeling in de Noordzee, dan zou je alleen beleidsmatige maatregelen moeten nemen in de zin van geleiding en terugdringing van het gebruik daar waar habitatontwikkeling in gevaar is. Dus vooral "handen af" in plaats van natuurbouw. Is daarover een filosofie ontwikkeling bij de Directie Natuurbeheer?

Mevr. de Nooy-van Tol zegt daarvan weinig op de hoogte te zijn en dat er naar haar mening weinig mensen mee bezig zijn.

Mevr. Zevenboom haakt hierop in door te zeggen dat het doel van de (in het kader van het Watersysteemplan 1992) ingestelde milieuzone is, een koppeling tot stand te brengen tussen de gesignaleerde habitats en soorten (voor zover de kennis reikt) en de geformuleerde doelen. Dit geldt ook in kwantitatieve zin, zoals bij de Amoebe. In de richting van het gebruik probeer je door het voorstellen en aanscherpen van kansrijke maatregelen de versturende invloeden verder te beperken en zo je ecologische doelen en je doelen m.b.t. habitats en soorten verder te realiseren. Deze gang van zaken wordt niet alleen nationaal maar ook internationaal gesteund. Het is goed dit soort zaken in BEON kader binnen het speerpunt Verstoring Habitats uit te werken.

De voorzitter vraagt zich in dit verband af in hoeverre het natuurbeleid een integrerend karakter heeft en of de natuur een gebruiksfunctie is. In dat laatste geval kan je veel makkelijkere doelen stellen. In het eerste geval heb je dan tevens te maken met alle andere functies.

Mevr. de Nooy-van Tol zegt dat daaromtrent verschillende filosofieën zijn en dat er veel over gepraat wordt, zowel met betrekking tot het land als tot de zee. Veel mensen zeggen dat de natuur de basis voor alles is. Wij gebruiken constant natuur en zo moeten we tegen de natuur aankijken. Wat is het beeld dat je bij natuur hebt? Zijn wij daar een deeltje van of is het inderdaad een gebruiksfunctie? Er zijn voorstanders van een heel strikte opdeling. Daarover bestaan sterk wisselende meningen en er wordt dan ook niet één mening door de Directie Natuurbeheer naar buiten gebracht.

In aansluiting hierop zegt Asjes dat tijdens de (internationale) Workshop Species and Habitats, die ter voorbereiding op de 4e NMC is gehouden, is geconstateerd dat het onderwerp species en habitats altijd wordt genoemd naast aspecten als bijvoorbeeld eutrofiëring, microverontreinigingen en visserij. In feite doe je het allemaal voor de bescherming van species en habitats. Gesteld is dat wanneer je bepaalde habitats en de daarvan afhankelijke soorten wilt beschermen, de algemene milieukwaliteit van de zee gegarandeerd moet zijn door terugdringing van de vervuiling en regulering van de visserij. Daarnaast acht men het mogelijk om meer te doen voor de bescherming van species en habitats.

Een andere manier van beschermen is door middel van de zogenaamde "rode lijst" benadering van habitats. Dus welke habitats hebben we, welke zijn verdwenen en wat kunnen we doen om verdwijning tegen te gaan of om ze weer terug te krijgen, door inrichtingsmaatregelen te nemen zoals bijv. het terugstorten van "Texelse stenen".

Een andere mogelijkheid in het kader van de milieuzonering is door middel van vast te stellen criteria binnen de hele range van habitats, de belangrijkste aan te geven en deze met specifieke beheersmaatregelen te beschermen. In dat geval beschouw je het gehele NCP niet als één homogeen gebied, maar als een gebied met waarin ruimtelijke verschillen voorkomen met verschillen in ecologische waarden en verschillen in gebruiksintensiteit.

Naar aanleiding van de voordracht van mevr. de Nooy-van Tol maakt Jonkers een opmerking over de taakverdeling van de begeleidingsgroepen en stelt daarbij dat bij eutrofiëring en microverontreinigingen ook effect-gericht onderzoek wordt gedaan. Naar aanleiding hiervan vraagt Visser zich af in hoeverre het begrip effect in het effectgericht stoffenbeleid is afgestemd op het species- and habitatbeleid vanuit bijv. de natuurbeschermingshoek. Kortom in hoeverre zijn de visies van de verschillende departementen ten aanzien van effecten en effectgericht beleid op elkaar afgestemd?

Barel vraagt zich af of deze discussie niet beter in de Begeleidingsgroep Verstoring Habitats gevoerd kan worden in plaats van op deze beleidspresentatie. Daar zitten de onderzoekers en beleidsmakers bij elkaar die samen de doelstelling(en) met betrekking tot habitats dienen te formuleren, zodat die hier op tafel gelegd had kunnen worden. Of is deze veronderstelling vreemd?

De voorzitter zegt dat het onderzoek wordt onderverdeeld in de 4 speerpunten en dat aandacht besteed moet worden aan het verband tussen de 4 speerpunten. Daarnaast moet ook grensoverschrijdend gewerkt kunnen worden.

Mevr. Zevenboom zegt dat integreren in BEON kader belangrijk is. Naast het integreren van de thema's, moet ook integratie in internationaal kader plaatsvinden.

Hagel merkt op dat bij 3 speerpunten, die vandaag behandeld zijn, beleidsvragen zichtbaar zijn geworden. Van het vierde speerpunt (Verstoring Habitats) is niet duidelijk wat de beleidsvraag is. Wel is duidelijk geworden dat van delen van de Noordzee een betere karakterisering van de habitats plaats dient te vinden. Hagel stelt dat er eerst dient te worden beschreven wat er is en dat men pas daarna naar integratie kan streven.

Vervolgens wordt de vraag gesteld wat de beleidsvraag is van het speerpunt Verstoring Habitats.

De voorzitter zegt dat er een natuurbeleidsplan aanwezig is.

Volgens mevr. de Nooy-van Tol zijn er vanuit het natuurbeleidsplan 2 beleidsvragen m.b.t. Verstoring Habitats:

1. Is het mogelijk de habitats in de Noordzee in kaart te brengen? Waar zitten ze en hoe zien ze er uit?
2. Is het mogelijk doelsoorten te bepalen?

Hagel merkt op dat de eerste beleidsvraag eigenlijk een onderzoeksvraag is.

De voorzitter zegt dat in de inventariserende fase andere vragen gesteld kunnen worden.

Hagel beaamt dit en zegt dat eerst een beschrijving nodig is en dat daarna de achterliggende (beleids) vragen beantwoord kunnen worden.

Iemand merkt op dat dit al een stap verder is. Hij vraagt zich af welk ecologisch netwerk nodig is om de biologische diversiteit te handhaven. Dat is dan de beleidsvraag.

Hagel vraagt wat het beleid op dit moment wil weten en waar we op dit moment mee bezig zijn.

Rijnsdorp maakt hierover een opmerking. Hij is al geruime tijd in het onderzoek werkzaam, maar draait nog niet zo lang mee in BEON kader. Hij stelt dat er al jarenlang een beleid gevoerd wordt op de Noordzee vanuit een maatschappelijke noodzaak. De visie op het ecosysteem Noordzee loopt achter bij het beleid dat er op dat gebied gevoerd is. In wezen is er een discrepantie tussen de beleidsdoelstellingen die her en der geformuleerd zijn en de daadwerkelijke onderbouwing daarvan. Hij denkt dat we bij het speerpunt Verstoring Habitats proberen een meer geïntegreerde ecosysteembenadering te zoeken om die onderbouwing te geven. In eerste instantie is een beschrijvende fase nodig om impliciete vooronderstellingen bij het lopende beleid te kunnen toetsen en te bespreken. Op die manier kunnen tegenstrijdige benaderingen vanuit bijvoorbeeld Rijkswaterstaat en NBLF uit de wereld worden geholpen. Een dergelijk proces vraagt veel tijd.

Visser brengt naar voren dat de strategie van het beleid met betrekking tot eutrofiëring en microverontreinigingen, effect- en brongericht is. Dit is gedaan vanuit een bepaalde visie op het functioneren van het ecosysteem. Hoe duidelijk is dat voor anderen? Hoe sluit dit aan op de weg die we nu in slaan met de bedoeling om de visie op het ecosysteem helder te krijgen.

Naar aanleiding van de vragen van Visser stelt Meyer dat beleidsmedewerkers duidelijke bronnen moeten aanpakken. Pas als vanuit het kwaliteitsgerichte beleid duidelijk wordt dat een dergelijke aanpak niet voldoende is, en dat in het milieu niet een kwaliteit gerealiseerd wordt die aan de ecosysteemvisie van VROM voldoet (de maximaal toelaatbaar risico- verwaarloosbaar risico filosofie), ga je verder dan het brongerichte beleid.

Het is dus zo dat je een duidelijke tweedeling moet maken. Als duidelijk is dat het brongerichte beleid niet voldoende is kan vanuit de ecosysteemvisie verder worden gewerkt. Het is niet zo dat dit twee aparte sporen zijn die altijd naast elkaar lopen.

Mevr. Zevenboom merkt op dat het brongerichte beleid (het chemische aspect daarvan) breder moet worden gezien. We praten over een bepaald gekozen beschermingsniveau en de bijbehorende milieuzones. Bij andere typen van bronnen die risico's vormen moeten niet alleen de doelsoorten, maar ook de niet-doelsoorten genoemd worden. In de visie van DNZ moet niet te scherp gekeken worden naar de contaminantengroep maar ook naar andere bronnen.

Tromp zegt dat daarom in BEON kader het speerpunt Effecten Visserij is geformuleerd.

De voorzitter refereert aan de opmerking van Coppoolse, die stelde dat de inspanning op het gebied van het eutrofiëringsonderzoek kan worden verminderd. Hij is verwonderd vanwege het feit dat de maatschappelijke kosten van het eutrofiëringsbeleid enorm zijn. Om het fosfaatgehalte terug te dringen is men gaan defosfateren. In het stroomgebied van de Rijn bedragen de kosten hiervan zo'n 600 miljoen gulden per jaar. De stikstofbelasting bij de bron door de landbouw, het daaruit voortvloeiende mestbeleid en de inkrimping van de veestapel heeft enorme maatschappelijke en financiële consequenties.

Het beleid is gericht op een reductie van 50 % en eventueel een nog verdergaande reductie. Er zijn signalen dat door een wijziging in de N/P ratio, het systeem in onbalans raakt. De vraag is hoever de reductie doorgevoerd moet worden om een optimale benutting te behouden. Anders gezegd: "Zoveel mogelijk vis vangen zonder de nadelen van een reductie van N en P". Om de vraag te beantwoorden of een beperkte verschuiving van de N/P ratio effecten heeft, is een goede onderbouwing nodig. Ook vanwege de enorme kosten die aan een dergelijke reductie verbonden zijn. De voorzitter vraagt Coppoolse of hij de indruk heeft dat op deze vraag al voldoende antwoorden zijn.

Coppoolse zegt dat door het onderzoek geen nieuwe argumenten zijn aangedragen om het bestaande reductiepercentage verder te onderbouwen. Vanuit die optiek zegt Coppoolse dat hij de indruk heeft dat we het huidige beleid voldoende kunnen onderbouwen en dat we daar geen nieuwe argumenten voor hoeven aan te dragen. Voor een verdergaande reductie naar circa 75% moeten wel goede argumenten worden aangevoerd.

De voorzitter vraagt hoe we het toekomstige beleid moeten onderbouwen?

Coppoolse antwoordt dat voor een reductie van circa 75% nog uitzoekwerk moet plaats vinden, maar benadrukt dat eerst de reductie van 50% gerealiseerd moet worden.

Tromp merkt op dat de Noordzee Ministerconferentie in juni 1995 iets moet zeggen over de komende 5 jaar.

Kan Nederland op de conferentie aangeven of de 50% reductie van P gerealiseerd wordt.

De Vries vindt dat de discussie over de percentages en de onderbouwing van de percentages al nagenoeg afgelopen is. Coppoolse heeft al aangegeven dat het niet zinvol is om op dit conservatieve spoor nog heel veel onderzoeksinspanning te leveren. Coppoolse heeft in zijn inleiding getracht de situatie wat offensiever te benaderen. Daar komen onder andere zaken uit als integratie van eutrofiëring in andere thema's. Hoe is de relatie van de reductiepercentages met produktiviteit van de zee? Hoe zit het met de onderbouwing van de maatregelen die erg duur zijn? Biedt het ecosysteem zelf mogelijkheden om de saneringsmaatregelen te stimuleren? De Vries noemt als voorbeeld de filterwerking van estuaria. Dat zijn offensieve richtingen voor eutrofiëringsonderzoek die verder gaan dan het onderbouwen van de oude saneringsdoelstellingen.

Naar aanleiding van zijn opmerkingen komt De Vries met een vraag. Hij bespeurt met name bij de speerpunten Effecten Visserij en Microverontreinigingen een conservatieve inslag. Dat is puur effecten onderzoek binnen bestaande beleidskaders. Wat zijn daar de mogelijkheden voor een meer offensievere benadering van de beide speerpunten?

Barel merkt op dat met name bij het visserij onderzoek een wat andere richting moet worden ingeslagen. Barel vraagt of er gesproken wordt over het beleid van de Minister van LNV, het beleid van het Kabinet of over voorstellen voor het onderzoek? Barel denkt dat er binnen BEON behoefte is aan inbreng van nieuwe ideeën. BEON moet het forum zijn om aan te geven wat nieuwe wegen zijn voor het beleid. Het is te hopen dat de beleidsvertegenwoordigers vervolgens de visie hebben om goede ideeën over te nemen. Barel zegt dat zijn inleiding misschien wat conservatief is overgekomen en niet erg innoverend is, maar wel inspeelt op de vragen uit de maatschappij. Het is de taak van onderzoekers om te innoveren.

De voorzitter sluit de discussie met de opmerking dat deze bijeenkomst aansluit bij één van de doelstelling van BEON, n.l. de discussie tussen beleid en onderzoek op gang te brengen. Een verdere discussie zal met name in de verschillende BEON Begeleidingsgroepen plaats moeten vinden.

Sheets voordracht ir. J. Coppoolse

Beleidsontwikkelingen betreffende eutrofiëring

Ir. J. Coppoolse

Eutrofiëringsbeleid Noordzee

uitgangspunt

- voorzorgsbeginsel/preventie
- antropogene invloed minimaliseren
- emissiereductie voor P én N

doel

- Noordzeeactieprogramma $\pm 50\%$
- halvering algenoverschot
- derde Nota waterhuishouding $\pm 75\%$
- nationaal Milieubeleidsplan $\pm 75\%$

Grote Nota's

1989 derde Nota waterhuishouding

1990 Nationaal milieubeleidsplan 1

1993 Notitie derde fase mest- en ammoniakbeleid

1994 Evaluatienota water

1994 Nationaal milieubeleidsplan 2

1997 vierde Nota waterhuishouding

1998 Nationaal milieubeleidsplan 3

Voortgangsrapportage integraal waterbeheer en Noordzee aangelegenheden

hoofdstuk Eutrofiëring

doorkijk naar 2000

- P-gehalte kustwateren neemt af
- emissiereductie

tot 2000	P	$\pm 50\%$
	N	$\pm 40\%$
na 2000	P	$> 60\%$
	N	$> 50\%$

- Noordzee uit "gevarenzone"
- Herstel binnen bereik

Internationale ontwikkelingen

'87 2^e Noordzeeministersconferentie

- $\pm 50\%$ emissiereductie

'90 3^e Noordzeeministersconferentie

- voorzorgsbeginsel
nutriënten

'93 Interim Noordzeeconferentie

- evenwichtsbemesting
in 2000

'95 4^e Noordzeeministersconferentie

- balans opmaken
- hoe verder ?

Dialogoog beleid ↔ onderzoek

beleid vraagt:

- welke richting ?
- hoe ver nog ?
- op de goede weg ?

onderzoek geeft aan:

- problemen !
- belemmeringen !
- bevestigingen !

Beleid is ingeslagen weg

- niet afwijken
- tenzij belemmeringen

Doelstelling

- halvering algenoverschot
- d.m.v. emissiereductie $\pm 50\%$
op termijn $\pm 75\%$

belemmeringen bij uitvoering ?

- P/N-verhouding $\Leftrightarrow$ plaagalgen
- effecten op visserij
- nutriëntenbelasting enige "kraan"?

Beleidsgericht eutrofiërings- onderzoek

- voorsprong t.o.v. andere thema's
- onderbouwing beleid is voldoende
- andere thema's meer prioriteit
- kennis in andere thema's integreren

(nieuwe) Rol eutrofiëringsonderzoek

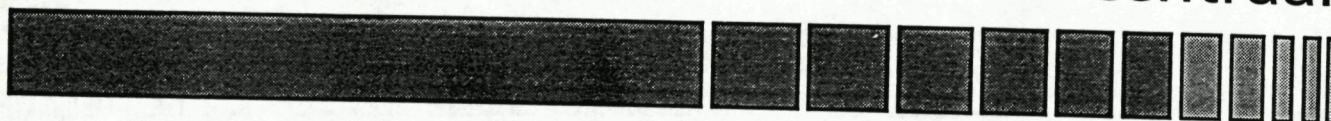
- strategisch
- nieuwe inzichten verkennen
- risico-dragend onderzoek
- samenwerking

Sheets voordracht drs. C. Meyer

Van de voordracht van Meyer zijn geen sheets beschikbaar.

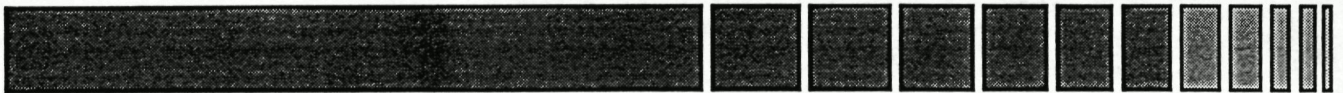
Sheets voordracht dr. ir. C.J.A. Barel

Centraal

Structuurnota Zee - en Kustvisserij

Centraal

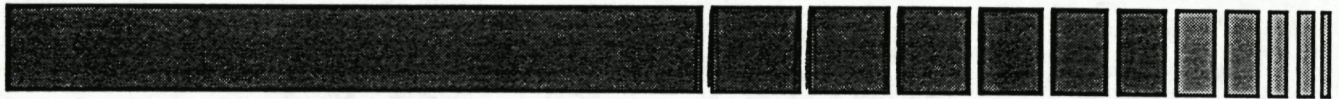
Structuurnota Zee - en Kustvisserij 1993

Maatschappelijke inbedding

EU - verantwoordelijkheid

Verordening EEG 170/83

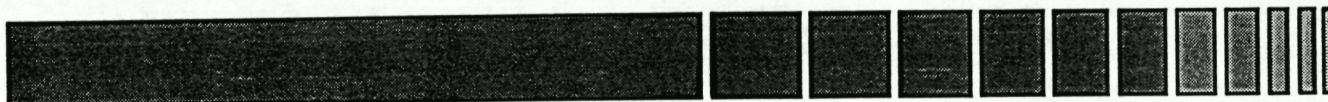
Verordening EEG 3760/92

Beleid te definiëren als:

Het inzetten van middelen om een bepaald doel te bereiken.

Visie groep Visserij Effecten

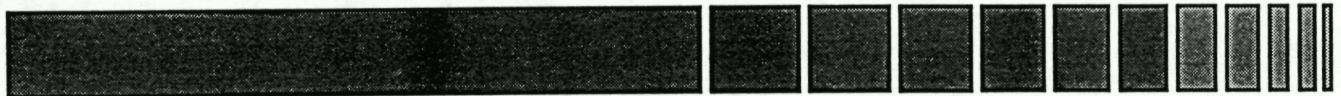
Doel:

Duurzaam beheer en duurzaam gebruik van het Noordzee ecosysteem. Zoveel mogelijk oogsten zonder de doelstelling geweld aan te doen.

Beleidsvragen

Wat zijn de ongewenste effecten van de visserij?
In hoeverre moeten de effecten beperkt worden om het beleidsdoel in stand te houden?

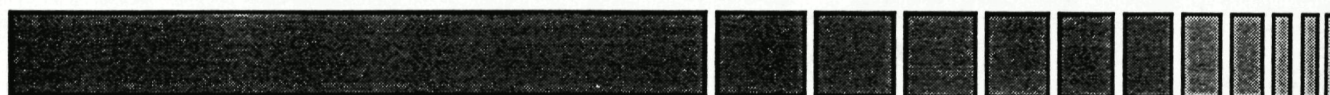
Onderzoeks onderwerpen Visserij Effecten

Structuurnota

- 1) Evaluatie vragen
- 2) Gegevens nodig van "beleidspunten" te realiseren

Voorgeschiedenis

Ecologie en Structuurnota

PKB Waddenzee → aanwijzing natuurgebied

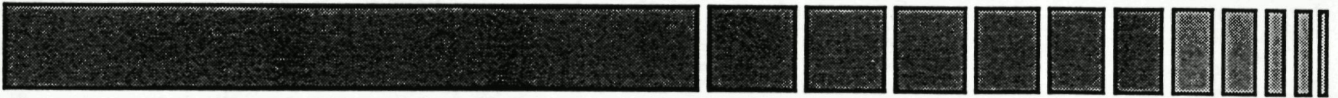
6e Waddenzeeconferentie 1991 → gesloten gebieden

Voordelta, verwijzing naar:

Nationaal Milieubeleidsplan
Derde Nota Waterhuishouding

Voordelta verwijst naar Structuurnota

Taak BEON

Overleg forum; tussen 6 departementen en het onderzoek.

Plaats; waar signalen het eerst worden opgepikt, d.w.z. leidraad worden.

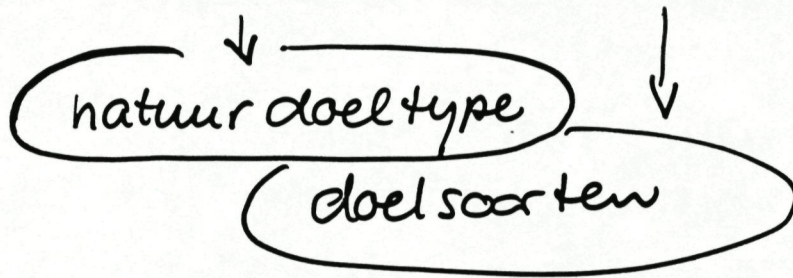
Sheets voordracht ir. J. de Nooy-van Tol

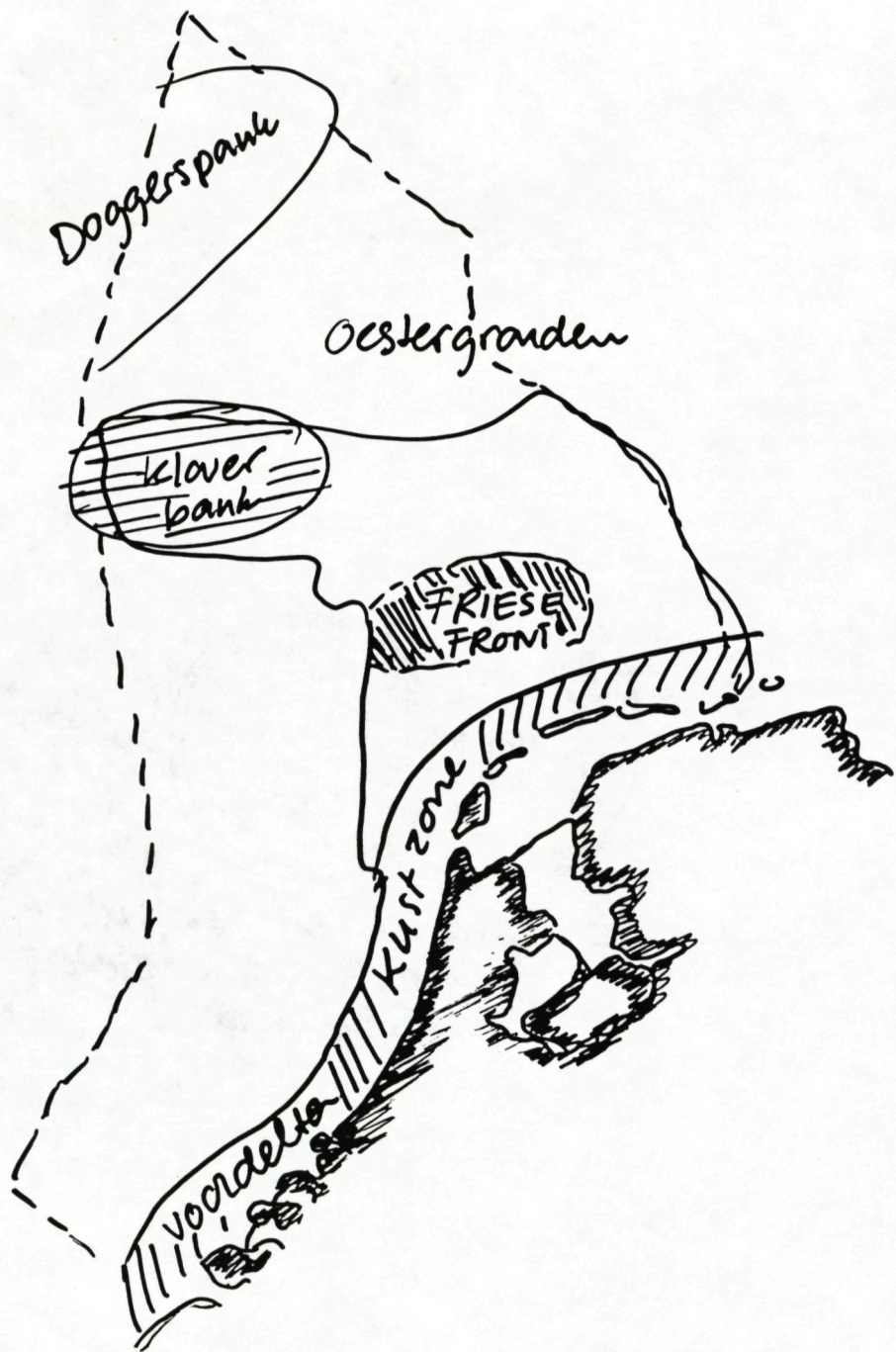
NATUURBELEID

- * evenwicht
economie - ecologie

- * biodiversiteit
natuurlijkheid
  - zonerings
  - natuurdoeltypen

NATUURBELEID

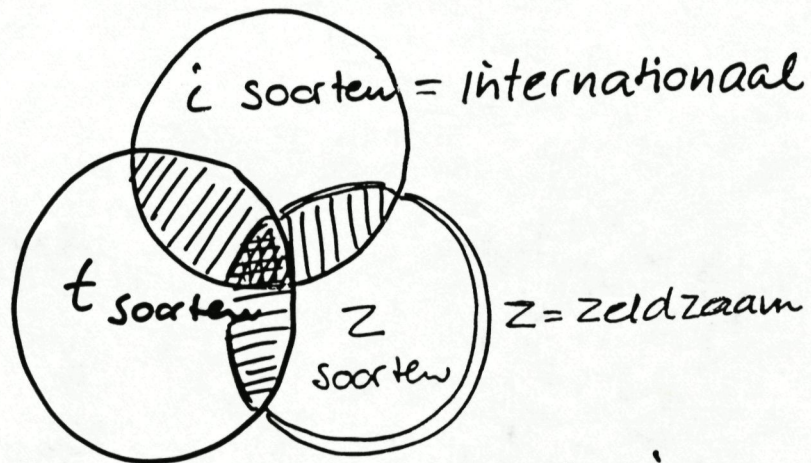
* HABITATS & SOORTEN

Sheet 3. Kaart met de ligging van de verschillende gebieden/habitats in de Noordzee.

DOELSOORTEN

t: stabiliteit populatie
behoefte aan beleids-
maatregelen.

ONDERZOEK t.b.v. Habitats/ soorten

1. natuurlijke referentie
2. habitats in kaart
ecologisch netwerk
3. doelsoorten
natuurdoeltypen

PROGRAMMA BELEIDSPRESENTATIE BEON

ONTWIKKELINGEN IN HET BELEID

Datum: 9 december 1994
Plaats: Den Haag, RWS-RIKZ Koningskade 4
Zaal 092 A/B

9.30 - 9.45 Aankomst

9.45 - 9.55 Opening ir. P.H.A. Hoogweg
(HID RWS/RIKZ)

9.55 - 10.20 Beleidsontwikkeling
betreffende eutrofiëring ir. J. Coppoolse
(RWS-HW)

10.20 - 10.45 Beleidsontwikkeling betreffende
microverontreinigingen drs. C. Meyer
(VROM-DGMW)

10.45 - 11.10 koffiepauze

11.10 - 11.35 Beleidsontwikkelingen betreffende
Visserij activiteiten en de effecten op
het mariene ecosysteem dr. ir. C.J.A. Barel
(LNV-Dir. Vis)

11.35 - 12.00 Beleidsontwikkelingen betreffende
Habitats en hun verstoringen Mw. ir. J. de
Nooy-van Tol
(LNV-IKC)

12.00 - 12.30 Discussie en conclusies

Aansluitend een gezamenlijke lunch

Gastvoorzitter: ir. P.H.A. Hoogweg (HID RWS/RIKZ/voorzitter DO-BEON)

DEELNEMERSLIJST BELEIDSPRESENTATIE BEON D.D. 9 DECEMBER 1994**THEMA: ONTWIKKELINGEN IN HET BELEID**

<u>NAAM:</u>	<u>INSTELLING:</u>
1. mr. T. IJlstra	ICONA
2. dr. M. Knoester	RWS-RIKZ
3. dr. A.D. Rijnsdorp	RIVO-DLO
4. drs. K. Barel	Ministerie van LNV, Dir. Visserijen
5. drs. B. Ebbinge	IBN-DLO
6. drs. J. Asjes	RWS-DNZ
7. ir. P.H.A. Hoogweg	RWS-RIKZ
8. drs. J. Visser	PB BEON
9. R. Spaargaren	PB BEON (Stagiaire)
10. ir. A. Beukema	RVW
11. ir. J. Voogt	RWS-RIKZ
12. ir. A. Roos	Ministerie van VROM/DGM-DWL
13. ir. M. Hofstra	RWS-HW
14. mw. ir. J. de Nooy-van Tol	IKC Natuurbeheer (LNV)
15. drs. P. Ruardij	NIOZ
16. M. Waltmans	NIOZ
17. drs. M.B.A.M. Scheffers	PB BEON/RvO
18. mw. dr. W. Zevenboom	RWS-DNZ
19. dr. R.W.P.M. Laane	RWS-RIKZ
20. ir. J.G.C. Smits	WL
21. drs. I. de Vries	RWS-RIKZ
22. ir. R. Dortland	TNO-MW
23. ir. B. Dekker	RWS-HW afd. AI
24. drs. D.A. Jonkers	Ministerie van VROM/DGM
25. drs. F. van der Valk	RWS-RIKZ
26. dr. R.J. Leewis	RIVM
27. drs. K. Meyer	Ministerie van VROM/DGM
28. ir. J. Coppoolse	RWS/HW
29. mr. J.J. Sybrandi	Ministerie van Defensie/CROMD
30. ir. D. Tromp	RWS-DNZ
31. dr. P. Hagel	RIVO-DLO
32. ing. M.J. Heesen	PB BEON
33. ir. F.C. Zuidema	Ministerie van LNV/DWT

Reeds verschenen BEON rapporten:

BEON rapport nr. 1.	BEON Meerjarenplan 1988-1993	1987
BEON rapport nr. 2.	BEON Jaarwerkplan 1988	1988
BEON rapport nr. 3.	BEON Modelling	1988
BEON rapport nr. 4.	BEON Meerjaren Uitvoeringsprogramma 1988-1993	1989
BEON rapport nr. 5.	BEON Jaarwerkplan 1989	1989
BEON rapport nr. 6.	Findings of the BEON Workshop in preparation for the Third North Sea Conference	1989
BEON rapport nr. 7.	Beleidspresentatie BEON 23 juni 1989 Den Haag	1989
BEON rapport nr. 8.	Effects of Beamtrawl Fishery on the Bottom Fauna in the North Sea	1990
BEON rapport nr. 9.	BEON Jaarwerkplan 1990	1990
BEON rapport nr. 10.	BEON Voortgangsrapport 1988-1989	1990
BEON rapport nr. 11.	Beleidspresentatie BEON 31 mei 1990 Den Haag	1990
BEON rapport nr. 12.	Beleidspresentatie BEON 20 juni 1991 Den Haag	1991
BEON rapport nr. 13.	Effects of Beamtrawl Fishery on the Bottom Fauna in the North Sea. II. The 1990 - studies	1990
BEON rapport nr. 13 A.	BEON Jaarwerkplan 1991	1991
BEON rapport nr. 14.	BEON Jaarwerkplan 1992	1992
BEON rapport nr. 15.	Beleidspresentatie BEON 19 juni 1992 Den Haag	1992
BEON rapport nr. 16.	Effects of Beamtrawl Fishery on the Bottom Fauna in the North Sea III. The 1991 - studies.	1992
BEON rapport nr. 17.	Beleidspresentatie BEON 12 december 1991	1992
BEON rapport nr. 18.	Trace Element Geochemistry at the Sediment Water Interface in the North Sea and the Western Wadden Sea.	1993
BEON rapport nr. 19.	Effecten van met benzo(a)pyreen verontreinigd sediment op de Helmkrab (<i>Corystes cassivelaunus</i>). Rapportage Project BEONADD I/III	1993
BEON rapport nr. 20	Scavenging seabirds behind fishing vessels in the Northeast Atlantic. (With emphasis on the Southern North Sea)	1993

BEON rapport nr. 21	Brug tussen Beleid en Onderzoek (Rapportage over het eerste BEON Meerjarenprogramma 1988-1992)	1993
BEON rapport nr. 93-1	Naar een duurzame ontwikkeling van de Noordzee. (Tweede Meerjarenprogramma BEON 1993-1997)	1993
BEON rapport nr. 93-2	Long-term trends in the effects of Beamtrawl fishery on the Bivalve Mollusc <i>Artica Islandica</i> L. (Mollusca, Bivalvia).	1993
BEON rapport nr. 93-3	BEON Jaarwerkplan 1993.	1993
BEON rapport nr. 93-4	BEON Beleidspresentatie "Zee en Wadvogels. Voorkomen en invloeden daarop" d.d. 10 december 1993.	1993

1994:

BEON rapport nr. 94-1	Philippart, C.J.M. & Groodt, E.G. de & Brinkman, A.G. & Jak, R.G. & Scholten, M.C.Th., Effecten van verschuivingen van nutriëntenconcentraties op biota in de Nederlandse kustwateren (IBN 93 E 02)
BEON rapport nr. 94-2	Kaag, N.H.B.M. et al., BENTOX: Toxische effecten van microverontreinigingen in sediment: Interimrapportage BEON studie (TNO 93 M 04)
BEON rapport nr. 94-3	Jaarwerkplan 1994
BEON rapport nr. 94-4	Riegman, R., jaarverslag 1993: Algenonderzoek in mesocosms en modellering (NIOZ 93 E 01)
BEON rapport nr. 94-5	Veer, H.W. van der, Impact of anthropogenic activities on the productivity of the western Wadden Sea ecosystem (NIOZ 93 E 02)
BEON rapport nr. 94-6.1	Ruardij, P. and W. van Raaphorst. Benthic nutriënt regeneration in the ERSEM ecosystem model of the North Sea.
BEON rapport nr. 94-6.2	Smit, J.P.C. A.G. Brinkman, E.G.M. Embsen, P. Ruardij, and W. van Raaphorst. The EcoWasp model and it's environment.
BEON rapport nr. 94-7	Risico-analyse Mariene Systemen (RAM*2 project) Eindrapport van de RAM-Auditgroep.
BEON rapport nr. 94-8	Michielsen, H. & Berg, A. van den & Joordens, J., et al, Comparison of models describing species composition of marine phytoplankton (project MANS-FYFY, WL 93 E 01)
BEON rapport nr. 94-9	Verslag BEON Workshop Risico-analyse, d.d. 27 april 1994, Den Haag
BEON rapport nr. 94-10	BEON Beleidspresentatie "Microverontreinigingen: effecten en trends", d.d. 10 december 1993.

- BEON rapport nr. 94-11 De epifauna van de Nederlandse, Duitse en Deense kustzone: een analyse van 20 jaar bijvangstgegevens. J. Buijs, J.A. Craeymeersch, P. van Leeuwen, A.D. Rijnsdorp
- BEON rapport nr. 94-12 De inductie van cytochroom P450 1 A in platvis door blootstelling aan polyaromatische koolwaterstoffen in de Noordzee. INP-programma 1991-1992.
- BEON rapport nr. 94-13 Bergman, M.J.N. en J.W. van Santbrink. Directe effecten van de visserij met de 12m en 4m boomkorren op het bodemleven in de Nederlandse sector van de Noordzee.
- BEON rapport nr. 94-14 Camphuysen, C.J. Scavenging seabirds at beamtrawlers in the southern North Sea, distribution, relative abundance, behaviour, prey selection, feeding efficiency, kleptoparasitism and the possible effects of the establishment of 'protected areas'.
- BEON rapport nr. 94-15 Spaans, A.L., M. Bukacińska, D. Bukacińska. The relationship between food supply, reproductive parameters and population dynamics in Dutch Lesser Black-backed Gulls *Larus fuscus*: a pilot study.
- BEON rapport nr. 94-16 Brenninkmeijer, A. & E.W.M. Stienen. Pilot study on the influence of feeding conditions at the North Sea on the breeding results of the Sandwich Tern *Sterna sandvicensis*.
- BEON rapport nr. 94-17 Boddeke, R. en P. Hagel. BEON-studie naar de effecten van de teruglopende nutriëntenbelasting van de Nederlandse kustzone.

1995:

- BEON rapport nr. 95-1 Effecten van de schelpdiervisserij op het bodemleven in de Voordelta (RIVO 94 V 06).
- BEON rapport nr. 95-2 Jaarwerkplan 1995
- BEON rapport nr. 95-3 Trends in het voorkomen van vissen en epibenthische evertebraten in de Noordzee: Een vergelijking van datasets.
- BEON rapport nr. 95-4 De ontwikkeling van een in-vitro assay voor de bepaling van de invloed van biotransformatie op de bioaccumulatie van lipofiele organohalogenverbindingen in mariene toppredatoren. I. Validatie van de assay met PCBs en de eerste resultaten met toxafeen.

Informatie BEON:

PROGRAMMA BUREAU BEON

p/a RIJKSWATERSTAAT

Rijksinstituut voor Kust en Zee

Kortenaerkade 1

Postbus 20907

2500 EX Den Haag

070- 3114.259/257/258/260

Telefax: 070- 3114321

e-mail: beon@rikz.rws.minvenw.nl

